

İstanbul Hukuk Mecmuası Istanbul Law Review

Araştırma Makalesi | Research Article

📄 Açık Erişim | Open Access

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Cereyan Eden Tahkim Bağlamında Hakem Kararının İptali Sebebi Olarak Kamu Düzenine Aykırılık

Violation of Public Policy as a Ground for Annulment of an Arbitral Award within the Context of Arbitration Proceedings Conducted Pursuant to the Code of Civil Procedure

Süha Tanrıver¹

¹ Çankaya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Öz

Çalışmamızın konusunu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre yürütülen tahkim bağlamında kendisine dayanan en önemli iptal sebeplerinden birisini teşkil eden kamu düzenine aykırılık oluşturmaktadır. Bu çerçevede, öncelikle kamu düzeninin zamana ve mekâna göre değişkenlik göstermesi sebebiyle kesin bir tanımının yapılmasının güç olduğu ortaya konulmuş; bu kavrama ilişkin yapılmış bulunan tasniflere işaret edilmiş; doktrin ve özellikle yargı uygulaması da dikkate alınarak, iptal sebebi olarak kamu düzenine aykırılıktan, Türk toplumunun belirli bir zaman dilimindeki, temel yapısını ve temel çıkarlarını koruyan kurum ve kurallar bütününe aykırılıklar olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra, özellikle, yargı kararları da dikkate alınmak suretiyle, iptal sebebi olan kamu düzenine aykırılık kapsamında değerlendirilen münferit durumlara işaret edilmiş; sözü edilen aykırılıkla ilişkilendirilmeye çalışılan bazı özel hususların irdelenmesi ve kritiği yapılmıştır. Bu çalışmada, son olarak, kamu düzenine aykırılığın, somut olayın koşullarına ve özelliklerine göre mahkemece takdir edileceği; iptal davasına ilişkin dava dilekçesinde açıkça belirtilmemiş olsa bile mahkemece re'sen dikkate alınacağı ve sözü edilen hale yönelik incelemenin, sınırlı ölçekte de olsa hakem kararının içerik itibarıyla da denetlenmesine olanak vereceğine temas edilmiştir.

Abstract

The subject of this study is the violation of public policy, which constitutes one of the most significant grounds for setting aside an arbitral award within the framework of arbitration proceedings conducted under the provisions of the Turkish Code of Civil Procedure. In this context, it is first demonstrated that it is difficult to provide a precise definition of public policy due to its variable nature depending on time and place. Classifications proposed in relation to this concept are addressed, and by taking into account scholarly opinions and especially judicial practice, it is determined that a violation of public policy, as a ground for setting aside, refers to contradictions with the body of institutions and rules that protect the fundamental structure and core interests of Turkish society at a given point in time. Subsequently, individual cases considered as violations of public policy—particularly in light of court decisions—are examined, and specific issues often associated with such violations are analyzed and critiqued. Finally, the study emphasizes that the determination of a violation of public policy lies within the discretion of the court, depending on the particular circumstances and features of the case. It is also noted that, even if not explicitly raised in the statement of claim for annulment, the court may consider this issue ex officio, and the related review—albeit to a limited extent—permits substantive scrutiny of the arbitral award.

Anahtar Kelimeler Türk kamu düzeni • İçerik denetimi • İptal sebebi • Hakem kararı • Mahkemenin takdiri

Keywords Turkish public policy • Substantive review • Ground for annulment • Arbitral award • Judicial discretion

Atıf | Citation: Tanrıver, S, 'Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Cereyan Eden Tahkim Bağlamında Hakem Kararının İptali Sebebi Olarak Kamu Düzenine Aykırılık' (2025) 83(3) İstanbul Hukuk Mecmuası–Istanbul Law Review 966. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2025.83.3.005>

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Tanrıver, S.

Sorumlu Yazar | Corresponding author: Süha Tanrıver stanriver@cankaya.edu.tr

Giriş

Her şeyden önce, kamu düzeninin, zamana ve ülkeden ülkeye (mekâna) göre değişkenlik göstermesi sebebiyle, genel geçerliliğe sahip kesin bir tanımının yapılması son derece güçtür¹. Görecelilik arz etmesi ve özellikle zaman itibarıyla sürekli gelişime ve değişime açık, dinamik bir nitelik taşıması sebebiyle anılan kavrama yüklenmesi gereken anlam ve içerik hususunda özel olarak belirlemede bulunan herhangi bir düzenlemeye mevzuatımızda yer verilmemiş; kapsamının tayini ile genel çerçevesinin çizilmesi doktrin ve yargı uygulamasına bırakılmıştır. Doktriner bazda, kamu düzeni, “bir toplumun belirli bir zaman dilimi içerisinde, siyasi, sosyal, ekonomik, ahlâkî ve hukukî açılardan temel yapısını belirleyen ve temel çıkarlarını koruyan kurum ve kuralları bütünüdür” şeklinde tanımlanabilir². Yargı organları arasında yer alan ve yüksek mahkeme konumunda bulunan Anayasa Mahkemesi ile özellikle Yargıtay’ın, kamu düzeninin kapsamında hangi hususların yer alacağını ve çerçevesini belirleyen, bir anlamda onun tanımlanması anlamına gelen, uygulamaya yön veren kararları mevcuttur.

Anayasa Mahkemesi, 1964 yılında vermiş olduğu bir kararında, kamu düzeninin, “...Toplumsal huzur ve sükûnun sağlanmasını, Devletin ve Devlet teşkilatının muhafazasını hedef tutan her şeyi ifade ettiğine, başka bir deyişle cemiyetin her sahasındaki düzenin temelini teşkil eden kuralları kapsadığına” işaret etmek suretiyle, anılan kavramın genel çerçevesini çizmeye çalışmıştır³.

Yargıtay da, konu ile ilgili olarak bir içtihadı birleştirme kararı almak suretiyle hangi tür aykırılıkların, iç hukuk anlamındaki kamu düzenine aykırılıklar bütünü içerisinde değerlendirilmesi gerektiği hususuna açıklık getirmiştir. Kanun gibi bağlayıcılık vasfına sahip anılan içtihadı birleştirme kararına göre⁴, “...Türk Hukukunun temel değerlerine, Türk genel adap ve ahlâk anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı genel siyasete, Anayasa’da yer alan temel hak ve özgürlüklere, milletlerarası alanda geçerli ortak prensip ve özel hukuka ait iyiniyet prensibine dayanan kurallara, medeni toplulukların müştereken benimsedikleri ahlâkî ilkelerin ve adalet anlayışının ifadesi olan hukuk prensiplerine, toplumun medeniyet seviyesine, siyasi ve ekonomik rejimine, insan hak ve özgürlüklerine aykırılıklar”, iç hukuktaki kamu düzeninin ihlâli anlamına gelir.

Bu bağlamda, yeri gelmişken, kamu düzenine ilişkin kuralların, ister özel hukuk kökenli isterse kamu hukuku kökenli olsun, genelde emredici bir nitelik taşıyabilir bile, emredici bir nitelik taşıyan her normun, kamu düzeninden sayılamayacağı hususunun da özenle altının çizilmesi gerekir.

¹Süha Tanrıver, ‘Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizinde Kamu Düzeninin Rolü’, iç Süha Tanrıver, *Makalelerim-I*, 1985-2005 (Asil 2005), 152.

²Cemal Şanlı, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1986) 379; Tanrıver, *Kamu Düzeni* (n 1) 152; Mustafa Serdar Özbek, *Tahkim Hukuku Cilt II* (Yetkin 2022) 2014-2015.

³Anayasa Mahkemesi 1963-128/1964-8, 28.01.1964 (RG., 17.4.1964, Sa.11685).

⁴Yargıtay İBBGK, 2010-1/2012-1, 10.2.2012 (RG., 20.9.2012, Sa.28417). Aynı temele bağlı kalarak, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da, özellikle yabancı mahkeme kararının tanınması ve tenfizi odaklı olarak kamu düzeninin genel çerçevesini, almış olduğu bir kararla “Türk hukukunun temel değerlerine, Türk genel adap ve ahlâk anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı temel adalet anlayışına, Anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklere, milletlerarası alanda geçerli ortak prensiplere, medeni toplulukların, toplumun medeniyet seviyesine, siyasi ve ekonomik rejimine, insan hak ve özgürlüklerine aykırılık”lar şeklinde belirlemiştir (Yargıtay HGK, 11-1135/973 26.11.2014 (LegalBank)). Aynı yönde bkz.: Yargıtay HGK, 6-88/1348 21.12.2023 (UYAP).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre cereyan eden tahkim yargılaması bağlamında, aykırılığı iptal sebebi olarak yasal çerçevede öngörülen kamu düzeninden maksat, Türk iç hukuku anlamındaki kamu düzenidir ve sözü edilen kamu düzeni, genel çerçevede, Türk toplumunun, belirli bir zaman dilimindeki, temel yapısını ve temel çıkarlarını koruyan kurum ve kurallar bütünü şeklinde tanımlanabilir. Usûlüne uygun olarak bir kanunla uygun bulunmak suretiyle Türk hukukunun bir parçası haline getirilmiş olan milletlerarası sözleşmelerde yer alan ve kamu düzeniyle ilişkilendirilebilen uluslararası geçerliliğe sahip ilkeler, değerler ve normlar da, bu bütünün içinde yer alır⁵.

İç hukuk anlamında kamu düzeni, milletlerarası özel hukuk anlamındaki kamu düzeni kavramından, içerik ve işlev itibarıyla farklılık gösterir⁶. Milletlerarası özel hukuk anlamında kamu düzeni kavramı, iç hukuktaki kamu düzeni kavramına nazaran, daha dar ve daha sınırlı bir içeriğe sahiptir⁷. Bir başka ifade ile iç hukukta kamu düzeninden sayılarak emredici kurallara bağlanan esaslar; milletlerarası özel hukukta kamu düzeninden sayılmayabilir⁸. Milletlerarası özel hukuk anlamında kamu düzeni, yetkili yabancı hukukun uygulanmasının sınırlanması, yabancı mahkeme ve hakem kararları ile Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamındaki hakem kararlarının Türkiye'de icrasından önce denetlenmesi işlevini yerine getirir⁹. İç hukuk anlamındaki kamu düzeni ise, kendisine uyulması zorunluluğu bulunan, kamu hukuku veya özel hukuktan kaynaklanan, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri hususları düzenleyen kuralları içerir ve esas itibarıyla, sözleşme serbestisinin sınırlarının belirlenmesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre cereyan eden tahkim bağlamında, verilmiş olan hakem kararlarının iptal davası yoluyla denetlenmesinde bir ölçüt olarak işlev görür¹⁰.

İç hukuktaki kamu düzeni, maddî hukuka ilişkin kamu düzeni (esasa ilişkin kamu düzeni) ve usûl hukukuna ilişkin kamu düzeni (usûlî kamu düzeni) şeklinde, ikili bir ayrıma tâbi tutulabilir¹¹. Maddî hukuka ilişkin kamu düzeni, Türk hukuk düzeninin temel ilkelerine, özellikle kamu hukuku ilkelerine, Türk Anayasasında güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklere, Türk ahlâk ve âdap anlayışına ilişkin normlar ve kurumlar bütünü şeklinde tanımlanabilir¹². Usûl hukuku anlamında kamu düzeni ise, bireysel olmayan menfaatlara hizmet eden ve salt bireylerin menfaatlerini korumak için kabul edilmiş olanların dışında kalan, emredici usûl hukuku normlarını ifade eder¹³. Bu bağlamda, tahkim yargılaması sırasında, özellikle yargısal temel hakların ihlâli halinde, usûl hukuku anlamındaki kamu düzenine aykırılık gündeme gelir.

Hakem kararının, kamu düzenine aykırılık arz edip etmediğinin tâyini, iptal istemini inceleyecek olan yargı yerinin takdirine bırakılmıştır. Hatta, kamu düzeninin, bir ülkede, özellikle zamana göre değişkenlik göstermesi, statik kalıplar içerisine hapsedilememesi, bu durumu gerekli de kılmaktadır. Mahkeme, somut olayın özgün koşullarını ve özelliklerini gözeterek, bu bağlamdaki değerlendirmeyi kendisi yapacaktır.

⁵Hakan Pekcanitez, 'Hakem Kararlarına Karşı İptal Sebeplerinden Kamu Düzenine Aykırılık' iç Hakan Pekcanitez, *Makaleler*, Cilt III (Onikilevha 2023) 872.

⁶Gündüz Ökçün, *Devletler Hususî Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni* (Sermaye Piyasası Kurulu 1967) 14-15; Tanrıver, Kamu Düzeni (n 1) 152.

⁷Ziya Akıncı, *Milletlerarası Tahkim* (7. Bası, Vedat 2025) 517; Ökçün, (n 6) 15; Tanrıver, Kamu Düzeni (n 1) 152. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, yabancı hakem kararının tenfizi ile ilgili bir kararında bu hususa şu şekilde işaret etmiştir: "... Kamu düzeni kavramının müdahale alanı, son derece geniş ve yoruma müsaittir. Türk kamu düzeninin ihlâlini gerektirecek hâller çoğunlukla emredici bir hükmün açıkça ihlâli hâlinde düşünülecektir. Fakat her emredici hükmün ihlâli hâlinde veya her emredici hükmü ihlâl eden bir yabancı kararın Türk kamu düzenine aykırı bulunduğunu söylemek olanaklı değildir. Zira iç hukuktaki kamu düzeni kavramı ile milletlerarası özel hukuk alanındaki kamu düzeni kavramı birbirinden farklıdır ..." (Yargıtay HGK, 2022-11-660/2023-1066, 08.11.2023 (UYAP)).

⁸Tanrıver, Kamu Düzeni (n 1) 153.

⁹Cemile Demir Gökyayla, 'Yeniden Kamu Düzeni' iç Feriha Bilge Tanrıbilir ve Gülce Gümüşlü Tunçağıl (edr), 10. *Yılında MÖHUK Sempozyumu*, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 7-8 Aralık 2017 (Adalet 2018) 87.

¹⁰Demir Gökyayla, *Yeniden Kamu Düzeni* (n 9) 87.

¹¹Hakan Pekcanitez ve Ali Yeşilirmak, *Pekcanitez Medenî Usûl Hukuku* (15. Bası, Onikilevha 2017) 2775.

¹²Turgut Kalpsüz, *Türkiye'de Milletlerarası Tahkim* (2. Bası, Yetkin 2010) 146.

¹³Tanrıver, Kamu Düzeni (n 1) 155.

Hakem kararı bağlamında kamu düzenine aykırılığın var olup olmadığı tâyin edilirken, son derece hassas davranılmalı ve kamu düzeni, doğası gereği içerik itibarıyla doldurulmaya müsait, muğlak bir kavram olmasından da yararlanılmak suretiyle kanunda sınırlı bir biçimde sayılmış olan iptal sebeplerinin genişletilmesinin, bir anlamda hakem kararlarına bir bahane yaratılmak suretiyle müdahale edilebilmesinin ve onun iptalinin sağlanabilmesinin araçlarından birisi olarak görülmemelidir¹⁴.

Kamu düzeni çerçevesinde bir değerlendirmede bulunulurken, esas itibarıyla, kararın hüküm fıkrası yani kararın icrası halinde ortaya çıkacak olan sonuçlar dikkate alınmalıdır¹⁵. Ancak, her zaman, kamu düzenine aykırılık kapsamında yapılacak olan değerlendirme bağlamında, kararın hüküm fıkrası, tek başına yeterli olmayabilir. Bazen, kararın, gerekçesinin de gözetilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkabilir. Hakem kararına, kamu düzeninin müdahalesi suretiyle beklenen menfaatin korunması kapsamında, kamu düzeninin doğası gereği içerik denetimine de olanak vermesi sebebiyle, tahkim bağlamında da temelde geçerlilik taşıyan, esasa girme (revizyon) yasağına, hangi durumlarda ve ne ölçüde istisna tanınacağına ilişkin olarak gerekçenin gözetilmesi kaçınılmaz bir nitelik taşır¹⁶. Bu durum, özellikle tahkim yargılaması sırasında, onun bakımından da geçerlilik taşıyan adil yargılanma hakkının ayrılmaz bir parçasını oluşturan hakkaniyete uygun yargılanmanın bir alt ögesi konumunda bulunan ve yargısal bir temel hak olan iddia ve savunma hakkının (hukukî dinlenilme hakkının) etkin bir biçimde kullanılarak kullanılmadığının; bu hakkın kullanımı ile sıkı sıkıya ilişkili silâhların eşitliği ilkesine uygun davranılıp davranılmadığının belirlenmesi açısından ortaya çıkar¹⁷. Zira, sözü edilen halde, kamu düzenine aykırılığın varlığı, ancak, kararın gerekçesi dikkate alınarak tâyin edilebilir; somutlaştırılabilir¹⁸.

I. Hakem Kararının İptali Sebebi Olarak Kamu Düzenine Aykırılığın Kabul Edildiği Haller

Hakem kararının iptali sebebi olarak kamu düzenine aykırılık kapsamında mütâlaa edilebilecek belli başlı haller, şu şekilde sıralanabilir:

- Hakem kararının, farklı isimler altında gizlenmiş olsa bile, esasında bir kumar veya rüşvet alacağına mahkûmiyeti öngörmesi, ithali veya ihracı yasak olan bir malın teslimi gibi Türk kanunlarına göre yasak olan bir edimi içermesi, gümrük ve kambiyo rejimine karşı hile teşkil eden edimleri konu alması veya bunlara sebebiyet vermesi, kamu düzenine aykırıdır¹⁹. Buna karşılık, hakem ya da hakem kurulunca icra tazminatlarına, fâhiş cezaî şarta ve bileşik faize hükmedilmiş olması, kamu düzenine aykırılık kapsamında değerlendirilmemektedir²⁰.

¹⁴Pekcanitez (n 5) 885, 867-868; Kalpsüz (n 12) 147; Şanlı, Milletlerarası Ticari Tahkim (n 2) 409; Ceyda Süral, 'Hakem Kararlarının İcrası ve İptal Davası' (2014) 16(Özel Sayı) DEÜHFD 1403.

¹⁵Cemal Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları* (7. Bası, Beta 2019) 516; Tanrıver, Kamu Düzeni (n 1) 155; Pekcanitez (n 5) 874; Seyhan Selçuk, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hakem Kararlarının İptali*, (Yetkin 2018) 258 dn.772.

¹⁶"Her ne kadar revizyon au fond yasağı uyarınca iptal davalarında mahkemelerce hakem kararlarının içerikleri kural olarak denetlenemese de bu kuralın istisnalarından birisi de "kamu düzeni" dir. Şüphesiz tüm istisnalar gibi kamu düzeni istisnasının da "dar yorumlanması" gerekir. O nedenle kamu düzeni istisnası, ne hakem kararlarının yerindeliğini ve ne de hukuka uygunluğunu denetleme imkanı vermez." (Yargıtay 11 HD, 2105/4906, 15.06.2022 (UYAP)). Yabancı ilâmin tanınması ve tenfizi bakımından aynı yaklaşım için bkz.: Zeynep Özgenç, 'Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni ile Davanın Esasına Girme (Revision Au Fond) Yasağı Arasındaki İlişki' (2023) 29(2) MÜHFAD 1411.

¹⁷Yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi bağlamında, aynı yönde bkz.: Banu Şit Köşgeroğlu, 'Yargıtay Kararları Işığında Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi' iç Feriha Bilge Tanrıbilir ve Gülce Gümüşlü Tunçağıl (edr), 10. Yılında MÖHUK Sempozyumu, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 7-8 Aralık 2017 (Adalet 2018) 347-348.

¹⁸Şit Köşgeroğlu (n 17) s.347; A. İpek Sarıöz Büyükalp, *AİHS ve AİHM Kararlarının da İncelenmesi Suretiyle Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri* (Onikilevha 2018) 523.

¹⁹Şanlı, Uluslararası Ticari Akitler (n 15) 515; Akıncı (n 7) s.520; Tanrıver, Kamu Düzeni (n 1) 155; Selçuk (n 15) 262; Pekcanitez (n 5) s.874.

²⁰Selçuk (n 15) s.262-263, dn.800.

- Hakemler, kesin hükümsüzlükle malûl bir sözleşmeye dayanarak karar vermişler yahut hakem kararının icrası bir suça vücut veriyor veya icrası imkânsız ya da kişilik haklarının ihlâlüne yol açabilecek bir nitelik taşıyorsa (TMK m.23), yine, kamu düzenine aykırılıktan söz edilebilir²¹.
- Kamu düzenine aykırılık kapsamında irdelenmesi gereken hallerden birisini de, hakemlerin bağımsızlığı ile tarafsızlığı hususunda, ciddî şüphelerin bulunması teşkil eder²².

Tahkime olan güvenin artırılabilmesi ve yaygınlık kazanabilmesinin temini için, tıpkı devlet mahkemesi hâkimleri gibi hakemlerin de bağımsızlığı ile tarafsızlığının sağlanması şarttır. Hakemler de, tıpkı Devlet mahkemelerinde görev yapan hâkimler gibi, bakmakta oldukları davalarda, yargı yetkisini kullanırlar ve hüküm verirler; tesis etmiş oldukları hükümler de, Devlet mahkemesi hâkimlerince verilmiş olan hükümlerin gerçek anlamda sürrogatlarını oluşturur. Dolayısıyla, hakemlerin de üstlenmiş oldukları işlevin niteliği gereği, bağımsız ve tarafsız olmaları elzemdir. Bağımsızlık ve tarafsızlık, bir yargılama biçimi olan tahkim yargılaması bakımından da, kendisinden vazgeçilmesi mümkün bulunmayan usûlî bir güvence oluşturur ve tahkim yargılamasının olmazsa olmaz şartlarından sayılır²³. Ancak, bu usûlî güvence sayesinde, hakemlerin de, hâkimler gibi, objektif çerçevede bir karar almaları sağlanabilir. Tahkimin, taraf iradelerinden kaynaklanıyor olmasından hareketle, bağımsızlık ve tarafsızlık boyutları itibarıyla, hâkimler ile hakemler arasında herhangi bir farklılık gözetilmesi mümkün değildir²⁴.

Bağımsızlık ve tarafsızlık, özdeş değil; içeriği itibarıyla tümüyle birbirinden farklılık gösteren kavramlardır; ancak, her ikisi arasında sıkı ve organik bir bağ da bulunmaktadır; âdetâ, bu kavramlar, bir madalyonun iki yüzü gibidirler.

Hakemlerin bağımsızlığından, karar verirken, onların, hiçbir makam, merci, organ veya kişiden emir, talimat, tavsiye ve telkin almamaları (krş. AY m.138) ve özellikle davanın tarafları ile objektif bir biçimde karar vermeyi engelleyecek ölçüde, maddî veya manevî nitelikli herhangi bir bağ içerisinde bulunmamaları anlaşılmalıdır²⁵. Bu çerçevede, hakemlerin, yargılama görevini icra ederken ve karar verirken, herhangi bir makam, merci, organ veya kişi tarafından dikkatlerinin çekilmemesi; tavsiye ve telkin yoluyla olsa dahi, karar verme özgürlüklerinin zedelenmemesi ve hakemlerle taraflar arasında, hukukî yahut ekonomik nitelikli herhangi bir bağın ya da bağlantının bulunmaması, bağımsızlıklarının temini açısından şarttır²⁶. Bağımsızlığı sağlanmadığı sürece, bir hakemin, tarafsızlığından söz etmek, fevkalâde güç; hatta imkânsızdır. Çünkü, bağımsızlık, tarafsızlığın, ön koşuludur.

Hakemlerin tarafsızlığından maksat ise, yargı görevini icra ederken, yani önlerine gelen davalara bakarken, hiç kimseyi kayırmamaları, kendilerinin veya bir tarafın çıkarını gözetmemeleri, duygularına

²¹ Pekcanitez (n 5) s.874; Akıncı (n 7) s.522.

²² Didem Kayalı, 'Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Bağlamında Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı Meselesi' iç Feriha Bilge Tanrıbilir ve Gülce Gümürlü Tunçağıl (edr), 10. Yılında MÖHUK Sempozyumu, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 7-8 Aralık 2017 (Adalet 2018) 603. Bu yönde bir Yargıtay kararı için bkz.: "...kendisine hakemlik önerilen kimsenin, bu görevi kabul etmeden önce tarafsızlık ve bağımsızlığından şüphe edilmeyi haklı gösteren durum ve koşulların varlığı halinde tarafları bilgilendirme yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yükümlülük hakeme görevin teklif edilmesiyle başlayıp tahkim yargılamasının sonuna kadar devam eder. Bu yükümlülük sadece görevi kabulden önceki döneme ilişkin olmayıp yargılama sırasında ortaya çıkan durumlar için de geçerlidir. Söz konusu yükümlülük tarafların hakem yargılamasına olan güvenini sağlama bakımından önemlidir. Hakemlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı kamu düzenine ilişkindir. Bu itibarla da hakem kararının iptali davasında, hakemlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığını yitirdiğine ilişkin iddianın değerlendirilmesi gerekmektedir..." (Yargıtay 11 HD, 2024-4087/2025-620, 06.02.2025 (UYAP)).

²³ Yavuz Alangoya, *Medeni Usûl Hukukunda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi* (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 1973) 60; Şanlı, Uluslararası Ticari Akitler (n 15) 519-520; Ergin Nomer, 'Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Hakem Mahkemesinin Bağımsızlığı' 1989 4(1) MHB 29.

²⁴ Nomer, Hakem Mahkemesinin Bağımsızlığı (n 23) 30; Tanrıver, Kamu Düzeni (n 1) 156.

²⁵ Şanlı, Uluslararası Ticari Akitler (n 15) s.518; Tanrıver, Kamu Düzeni (n 1) 157; Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (9. Bası, Beta 2020) 835. Yabancı hakem kararının tanınması ve tenfizi bağlamında, bkz.: Kayalı (n 22) 593.

²⁶ Şanlı, Uluslararası Ticari Akitler (n 15) 520; Tanrıver, Kamu Düzeni (n 1) 157. Bu çerçevede, doktrinde, taraflardan birisinin şirketine yöneticilik yapan, çalışan, hissesi ya da o şirketle iş ortaklığı bulunan ya da taraflardan birisinin uzunca bir süredir avukatlığını veya danışmanlığını yürüten yahut da taraflardan birisiyle akrabalık veya dostluk ilişkisine sahip bulunan bir hakemin, bağımsızlığından söz edilemeyeceği ifade edilmektedir (Kayalı (n 22) 593).

kapılmamaları, inançlarının, kişisel görüşlerinin ve ön yargılarının etkisi altında kalmamalarıdır. Bu bağlamda somutlaştırma yapılırken, hâkimler hakkındaki yasaklılık ve ret sebeplerinden yararlanılabilir (HMK m.34; m.36)²⁷.

Hakemlerin tarafsızlığının temini, yargılama süreci içerisinde, tarafların eşitliği ilkesine uygun davranıp; onlara yargılamanın başından sonuna dek eşit işlem yapabilmeleri, yani tarafların eşitliği ilkesine uygun hareket edebilmeleri açısından da bir zorunluluk arz eder. Bu bağlamda, kendisine hakemlik görevi önerilen kimseye, bu görevi kabul etmeden önce, tarafsızlığı ile bağımsızlığından şüphe edilmesini haklı kılacak durum ve koşulları, uyuşmazlığın taraflarına bildirme; görevin kabulünden sonraki evrede böyle bir tablo ortaya çıkmışsa, gecikmeksizin, taraflara açıklamada bulunma zorunluluğu getirilmiştir (HMK m.417, I). Hatta, bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda haklılık temeli bulunan şüpheli durumların varlığı halinde, hakemlik görevi kendisine önerilmiş olan kimse, bu görevi kabul etmemeli; görevin kabulünden sonraki evrede, bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda şüphe uyanmasına sebebiyet verecek hâl ve şartların ortaya çıkması halinde de, bu görevden çekilmelidir. Özellikle, hâkimler hakkında öngörülmüş yasaklılık sebeplerinden (HMK m.34) birisi, hakem olarak görevlendirilmek istenen yahut görevlendirilmiş bulunan kişinin şahsında gerçekleşmişse, bu durum, hukukî bir zorunluluk teşkil eder²⁸.

Yasaklılık sebepleri bağlamında yapmış bulunduğumuz bu tespit saklı kalmak kaydıyla, hakemlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığının ihlâli, şüphe bazında kalmayıp; karara yansımış; somut bir şekilde müşâhede edilebilir bir nitelik kazanmış ise; usûlî kamu düzeni müdahalesini gerektirir ve anılan sebebe dayanarak hakem kararının iptalinin istenmesi mümkün hale gelir²⁹. Bağımsızlık ve tarafsızlığın ihlâli, her zaman, bir iptal sebebine vücut vermez. Zira, tahkim yargılaması sırasında hakemin tarafsız olmadığını bilen tarafın, hâkimler hakkındaki yasaklılık sebepleri ile bunlara benzer durumların şahsında gerçekleşmiş olması hariç, bu hususu, belirli bir süre içerisinde ileri sürmesi gerekir (HMK m.418, II). Bu süre içerisinde belirtilen husus dillendirilmemiş ise, bunun kararın verilmesinden sonraki evrede ileri sürülmesi, hakkın kötüye kullanılması anlamına gelir ve kamu düzenine aykırılık kapsamında mütâlaa edilemez³⁰.

- Tahkim yargılaması bağlamında, hakemlerce, niteliğine uygun düştüğü ölçüde, dava şartlarındaki (örneğin, taraf ehliyeti, dava ehliyeti, davayı takip yetkisi, kanunî temsilcinin söz konusu olduğu hallerde kanunî temsilcinin; tüzel kişilerde ise, temsile yetkili olan organların, hukuken varlığı aranan niteliklere sahip olması gibi) noksanlıkların göz ardı edilmesi suretiyle bir karar verilmişse, bu kararın da, usûlî kamu düzenine aykırılık sebebiyle iptali istenebilmelidir³¹.
- Usûlî kamu düzenine aykırılık teşkil eden hallerden birisini de, hakemlerin, karar verdikleri uyuşmazlık hakkında, önceden verilmiş olan bir kesin hükmün bulunması teşkil eder. Aynı uyuşmazlık hakkında daha önceden verilmiş bir kesin hükmün varlığına rağmen, hakemlerin uyuşmazlıkla ilgili olarak karar vermiş bulunması da, sözü edilen kararın, kamu düzenine aykırılık nedeniyle iptali gerekir³². Zaten, aynı dava bağlamında önceden verilmiş olan bir kesin hükmün bulunmaması, genel dava şartlarındandır (HMK

²⁷Süha Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku*, Cilt II (3. Bası, Filiz 2025) 405.

²⁸Tanrıver, *Usûl II* (n 27) 405.

²⁹Pekcanitez ve Yeşilirmak (n 11) 2777; Nomer, *Hakem Mahkemesinin Bağımsızlığı* (n 23) 31; Selçuk (n 15) 262-263, dn.800; Nagehan Okumuş, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Hakem Kararlarının İptali* (Onikilevha 2021) 218; Özbek (n 2) 2028; Sezin Aktepe Artık, *Medenî Usûl Hukukunda Hakem Kararlarının İptali Sebepleri* (HMK m.439) (Onikilevha 2023) 432; Ergin Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku* (Beta 2018) 257-258. Bu hususta farklı bir yaklaşım için bkz.: Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitler* (n 15) 520.

³⁰Pekcanitez (n 5) 876; Selçuk (n 15) 265; Aktepe Artık (n 29) 432.

³¹Alangoya (n 23) 216; s.153-154; İbrahim Özbay ve Yavuz Korucu, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim* (Adalet 2016) 264; Selçuk (n 15) 264; Okumuş (n 29) 217; Özbek (n 2) 2027; Pekcanitez (n 5) 877; Aktepe Artık (n 29) 431. "Dava şartları, davanın esası hakkındaki yargılamanın devamı için gerekli olan şartlar olup, davanın açılabilmesi için değil mahkemenin davanın esasına girebilmesi için aranan kamu düzeni ile ilgili zorunlu koşullardır." (Yargıtay 4 HD, 2021-21082/2022-16720, 12.12.2022 (UYAP)).

³²Pekcanitez (n 5) 877; Selçuk (n 15) 263; Aktepe Artık (n 29) 431.

m.114, I/f) ve bu niteliği sebebiyle kamu düzenindendir. Dava şartı teşkil etme bağlamında sözü edilen hükmün, hakem veya hakem kurulunca yahut Devlet mahkemelerince verilmiş bulunmasının, herhangi bir önemi yoktur.

- Tahkim yargılaması bağlamında kamu düzenine aykırılık kapsamında irdelenmesi gereken diğer bir durumu da, anılan yargılamanın icrası sırasında, hakemlerin adil yargılanma hakkının ayrılmaz bir parçasını oluşturan hakkaniyete uygun yargılanmanın bir unsuru konumunda bulunan silâhların eşitliği ilkesini ihlâlî anlamına gelecek tutum ve davranışlarda bulunmuş olmaları teşkil eder³³. Hakem veya hakem kurulunun taraflardan birisini kollayan, bir tarafın, diğer tarafa nazaran daha üstün, daha ayrıcalıklı ve daha avantajlı bir konuma gelmesini sağlayan kararlar ve önlemler almaktan özenle kaçınması gerekir³⁴; aksine hareket, silâhların eşitliği ilkesinin ihlâlî niteliğini taşır. Bu çerçevede, taraflardan birisinin, iddia ya da savunma hakkını kullanmasının önemli ölçüde engellenmesi, fevkalâde güçleştirilmesi yahut imkânsız kılınması, eşitlik temeline dayalı olarak hukukî dinlenilme hakkının kullandırılmasının ihlâlî anlamına gelir; adil yargılanma hakkının hakkaniyete uygun yargılanma unsuru ile ilişkili olduğu için, kamu düzenine aykırılık teşkil eder³⁵.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 439. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde, hakem ya da hakem kurulunun tahkim yargılaması sırasında, tarafların eşitliği ilkesine uymaması, onları farklı işlemlere tâbi tutması ve özellikle eşitlik temeline dayalı bir biçimde hukukî dinlenilme hakkının kullanımına uygun bir ortamı oluşturmaması hâli, yani silâhların eşitliği ilkesini ihlâl etmiş bulunmaları, özel bir iptal sebebi olarak öngörülmüştür. Anılan düzenleme gözetildiğinde, silâhların eşitliği ilkesinin, hakemler tarafından ihlâl edilmiş olması, iptal davasında taraf ya da taraflarca ileri sürülmemiş yahut ileri sürülmüş; ancak, ispat edilememişse, iptal istemini karara bağlayacak olan yargı yerince, re'sen dikkate alınıp irdelenemeyecektir.

Kanımca, iptal davasında, iptal sebebi olarak kanunda öngörülen başka bir sebebe dayanılmış bulunulsa bile, iptal davasına bakan mahkeme, tahkim yargılaması sırasında, özellikle silâhların eşitliği ilkesi ihlâl edilmişse, bu hususu, re'sen gözetip; hakem kararının iptaline karar verebilmelidir. Çünkü, hakemlerce verilen hükümler, Devlet mahkemesi hâkimlerince tesis edilmiş hükümlerin sürrogatı konumunda bulunup; aynen onlar gibi maddî anlamda kesin hüküm gücüne sahip olup; ilâmların icrası yoluyla yerine getirilebileceğine göre, tahkimin dayanağını, taraf iradesi oluştursa bile, tahkim yargılaması sırasında, onun bakımından da geçerlilik taşıyan ve kamu düzeni bütünü içinde yer alan adil yargılanma hakkının alt ögesi olan hakkaniyete uygun yargılamanın ayrılmaz bir parçasını teşkil eden silâhların eşitliği ilkesine uyulup uyulmadığı, yani taraflara eşitlik temeline dayalı bir biçimde hukukî dinlenilme haklarının kullandırılıp kullandırılmadığı hususu, iptal davası bağlamında hakem kararlarının denetimi açısından, tarafların tasarrufuna bırakılabilecek bir alan konumunda değildir; anılan alt ögenin ihlâlî kamu düzenine aykırılık anlamına geleceği için, iptal davası bağlamında, mahkemece, re'sen dikkate alınıp değerlendirilebilmelidir³⁶.

³³Aktepe Artık (n 29) 431.

³⁴Emel Hanağası, *Medenî Yargılama Hukukunda Silâhların Eşitliği* (Yetkin 2016) 205; Kalpsüz (n 12) s.141; Gizem Ersen Perçin, *Milletlerarası Usul Hukukunda Hukukî Dinlenilme Hakkı* (Onikilevha 2023) 28.

³⁵Yabancı ilâmların tenfizi bağlamında aynı yaklaşım için bkz.: Fügen Sargın, *Türk Milletlerarası Usûl Hukuku* (Yetkin 2024) 750. Aksi yönde bir Yargıtay kararı için bkz.: "Çekişmeli ve çekişmesiz yargı işlerinde, bu yargılamalarla bağlantılı geçici hukuki korumalarda, icra takiplerinde, tahkim yargılamasında ve hatta alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında, her bir yargılama ve çözüm yolunda uyuşmazlığın niteliğiyle bağlantılı şekilde tarafların eşitliği ilkesi ve hukuki dinlenilme hakkına uygun davranılmalıdır (Yargıtay 20. HD'nin 07.02.2012 gün, 2011/15852 Esas, 2012/1321 Karar sayılı ilamı). Bu ilkeler sonucu tahkim yargılamasında hakemlerce taraflara eşit davranılması ve hukuki dinlenilme hakkının hakem yargılaması sürecinde devam etmesi gerekir. Bu husus kamu düzeni ile ilgili olmadığından hakemlerce taraflara eşit davranılmadığı ve hukuki dinlenilme hakkına uyulmadığı hakem kararının iptalini talep eden tarafça ileri sürülüp ispatlanmadıkça iptâl davasına bakan mahkemece kendiliğinden gözetilip hakem kararının iptâl edilmesi mümkün değildir." (Yargıtay 6 HD, 1614/2915, 21.09.2023 (UYAP)).

³⁶Aksi yönde bir Yargıtay kararı için bkz.: "... hakemlerce eşit davranılması ve hukuki dinlenilme hakkının hakem yargılama sürecinde devam etmesi gerekir. Bu husus kamu düzeni ile ilgili olmadığından, hakemlerce taraflara eşit davranılmadığı ve hukuki dinlenilme hakkına uyulmadığı hakem kararının iptalini talep eden tarafça ileri sürülüp ispatlanmadıkça iptal davasına mahkemece kendiliğinden gözetilip hakem kararının iptal edilmesi mümkün değildir." (Yargıtay 3. HD'nin 02.11.2023 günlü ve 3631/3067 sayılı kararı (UYAP)).

Bu bağlamda, özellikle hukuka aykırı yollardan elde edilen delil ya da deliller baz alınmak suretiyle hakem kararı tesis edilmiş ise, alınan bu kararın, kamu düzenine aykırı olduğu sonucuna ulaşılmalıdır³⁷.

- Hakem kararının gerekçesiz olması da, kamu düzeni müdahalesi sonucunu doğuran alanlar arasında yer alır³⁸. Gerekçe, esasında hakem yargılaması bakımından da geçerlilik taşıyan (HMK m.436, I/c) ve uyulmamış olması, başlı başına bir iptal sebebi olarak da öngörülmüş bulunan hukukî dinlenilme hakkının dikkate alınma unsuruyla ilişkilidir ve sürpriz karar verme yasağına riayet edilmesinin temininde son derece önemli bir işlevi yerine getirir (HMK m.27; m.423, I; m.439, II). Çünkü, gerekçe, hükmün dayandırıldığı hukukî esasları gösterir (HMK m.436, I/d) ve hükümde varılan sonuç ile maddî vakıalar arasında bir köprü fonksiyonu görür; bu niteliği sebebiyle, tarafların tatmini ve mahkemeye erişim hakkı ile doğrudan bir bağı da bulunan hükmün başka bir yargı yerince etkili bir biçimde yargısal denetiminin yapılabilmesi açısından, varlığı zarurî temel bir öge konumundadır³⁹. Dolayısıyla, gerekçesiz hakem kararlarının, hukukî dinlenilme hakkının ihlâli sebebiyle iptali istenebilir⁴⁰.

Kanımcı, gerekçeli karar verilmesini talep etme hakkı⁴¹, tahkim yargılamasında da geçerlilik taşıyan ve kamu düzeni bütünü içinde yer alan adil yargılanma hakkının⁴² vazgeçilmesi kâbil olmayan hakkaniyete uygun yargılanma unsurunun ayrılmaz bir parçasını oluşturan hukukî dinlenilme hakkının alt unsuru konumunda bulunan dikkate alınma hakkının bir yansıması olarak ortaya çıktığı için, yoksunluğu da, bizatihi hakem kararına kamu düzeni müdahalesini gerektirir bir nitelik taşır. Çünkü, uyuşmazlığın tarafları, adil yargılanma hakkının hakkaniyete uygun yargılanma unsuruyla birebir ilişkili olması ve bu yüzden üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri alanlar arasında yer almaması sebebiyle, hakem kararının gerekçesiz olarak verilebileceğini kararlaştıramazlar⁴³. Dolayısıyla, iptal davasına bakan mahkeme, hakem kararı, tümüyle gerekçeden yoksun ise, bu durumun, başlı başına, kamu düzenine aykırılık oluşturmaması sebebiyle kararın tümüyle gerekçeden yoksunluğunu re'sen gözetip; iptal isteminde bulunan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 439. maddesinin birinci fıkrasının (f) ve (g) bentlerinde öngörülmüş olanların dışında kalan bir başka iptal sebebine dayanmış olsa bile, kamu düzenine aykırılığı esas almak suretiyle hakem kararının

³⁷Pekcanitez (n 5) 877; Aktepe Artık (n 29) 431.

³⁸Pekcanitez ve Yeşilirmak (n 11) 2777; Aktepe Artık (n 29) 431. Tenfiz bağlamında yabancı ilâmin gerekçesinin bulunmamasının tenfiz engeli oluşturmayacağı yönündeki içtihadı birleştirme kararı için bkz.: "...Tenfiz için aranan şartlardan biri, Türk kamu düzeninin müdahalesi ile ilgilidir. 5718 sayılı Kanun'un 54/c maddesine göre, yabancı bir mahkeme ilamının tenfiz edilebilmesi için, bu mahkeme ilamının Türk Kamu düzeninin müdahalesini gerektirebilecek bir "hüküm" taşıması şarttır. Burada yabancı mahkeme ilamının tenfizinin reddini temin edebilecek tek imkân yabancı mahkeme "hükümünün ya da hüküm fıkralarının" Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmasıdır. Bu şart bakımından yabancı ilamda yer alan "gerekçe" ilamın tenfizini etkileyebilecek bir güce sahip değildir. Önemle vurgulanmalıdır ki, tenfiz hâkiminin yabancı mahkeme ilamının maddi hukuk bakımından doğruluğunu inceleme ve değerlendirme yetkisi yoktur. Bu yasak çerçevesinde, tenfiz hâkiminin ilamda mevcut olan bir gerekçeyi inceleyip değerlendirmesi de söz konusu olamaz. Diğer bir deyişle, ilamda bir gerekçenin bulunması veya bulunmaması ilamda yer alan hükmün kamu düzenine aykırılığını belirlemede önem taşımamaktadır. Tenfizi talep edilen yabancı mahkeme ilamında Türk Usul Hukuku'nun anladığı anlamda bir gerekçenin bulunması ya da bulunmaması Türk kamu düzeninin müdahalesi bakımından tenfiz için ne etkilidir ne de gereklidir. Aksinin kabulü, yeniden yargılama yapmak sonucunu doğuracağı gibi yabancı ilamı itihaz eyleyen mahkemenin de denetim ve inceleme organı haline gelmek gibi istenilmeyen bir durum bilecektir." (Yargıtay IBBGK, 2010-1/2012-1, 10.2.2012 (RG., 20.9.2012, Sa.28417)).

³⁹Süha Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku*, Cilt I (6. Bası, Yetkin 2024) 454.

⁴⁰Pekcanitez (n 5) 876-877; İbrahim Ermenek, 'Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkının Korunması' iç Metin Kırıatlı, Ali Cem Budak vd. (Edr.) *Tahkimde Güncel Sorunlar (I-IV)* (Onikilevha 2022) 41. Aksi görüş için bkz.: Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku* (7.Bası, Yetkin 2024) 780.

⁴¹Gerekçeli karar verme hakkının, kamu düzeninden sayılması gerektiği ve adil yargılanma hakkının teminatı konumunda bulunduğu hususunda bkz.: Cemile Demir Gökyayla, 'Yeni Yargıtay Kararları Işığında Gerekçesiz Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi' (2013) 9(105-106) BÜHFD 21; Özgenç (n 16) s.1411; Şanlı, Uluslararası Ticari Akitler (n 15) 294-296. Gerekçenin adil yargılanma hakkının bir parçası olduğu ve kararın gerekçesiz olmasının temel hak ve özgürlükler anlamında açık bir ihlâl oluşturduğu yönünde bkz.: Burak Huysal, 'Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Milletlerarası Özel Hukuk'a İlişkin Bazı Değerlendirmeler' iç Ayfer Uyanık Çavuşoğlu ve Zeynep Derya Tarman (edr), *Genç Milletlerarası Özel Hukukçular Konferansı* (On İki Levha 2014) 74. Gerekçe gösterme zorunluluğunun gerekçeli karar verilmesini talep hakkını da bünyesinde barındıran adil yargılanma hakkının bir gereği olduğunu, bu hakkın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin birinci fıkrasından kaynaklandığı hususunda bkz.: İlyas Arslan, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Milletlerarası Özel Hukuka Etkisi* (Adalet 2019) 785. Işıl Özkan, 'Uluslararası Özel Hukukta Adil Yargılanma Hakkı' iç Feriha Bilge Tanrıbilir ve Gülce Gümüşlü Tunçağıl (edr), 10. Yılında MÖHUK Sempozyumu, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 7-8 Aralık 2017 (Adalet 2018) 249; Şit Köşgeroğlu (n 17) 347-348; Sarıöz Büyükalp (n 18) 522-523. Ayrıca gerekçenin yokluğunun tek başına yabancı ilâmin tenfizini engelleyecek bir güce sahip olduğu hususunda bkz.: Sarıöz Büyükalp (n 18) 523.

⁴²Tanrıver, *Usûl I* (n 39) 449.

⁴³Aksi görüş için bkz.: Pekcanitez (n 5) 877; Aktepe Artık (n 29) 431 dn.1597.

iptaline karar verebilmelidir. Yine, tümüyle çelişkili ve tutarsızlık arz eden gerekçeleri içeren bir hakem kararı da, gerçekte gerekçeden yoksun bulunduğundan, kamu düzenine aykırılık sebebiyle iptal edilebilmelidir⁴⁴. Çünkü, kararın tümüyle gerekçeden yoksunluğu ile çelişkili ve tutarsızlık arz etmesi yani görünüşte (şeklen) bir gerekçeyi içeriyor olması arasında, işlerlik kazanacak yaptırım bakımından herhangi bir farklılığın bulunmaması gerekir.

- Yine, hakem kararları bağlamında, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 443. maddesinin ikinci fıkrasında yargılamanın iadesi sebebi olarak öngörülmüş hususlar da, kamu düzeni müdahalesi kapsamında değerlendirilmelidir⁴⁵. Hakem kararının maddî anlamda kesin hüküm gücü kazanmasından sonra, yargılamanın iadesi yoluyla bertaraf edilmesine olanak veren haller (HMK m.443), evleviyetle (öncelikle), kamu düzenine aykırılık kapsamında mütâlaa edilmeli ve bu suretle hakem kararının iptalinin kapısı aralanmalıdır.
- Adil yargılanma hakkı, tabîî hâkim ile ilişkili boyutuyla makûl sürede yargılanma ve alenî olarak yargılanma dışında kalan boyutları itibarıyla tahkim yargılaması bakımından da geçerlilik taşıyan yargısal bir temel haktır⁴⁶; kamu düzeni bütünü içinde yer alır ve bu hakkın hakemlerin bağımsızlığının ve tarafsızlığının temini unsurunun ihlâlî ile hakemlerce tahkim yargılaması sırasında silâhların eşitliği ilkesine uygun olarak hukukî dinlenilme hakkının kullanımına olanak veren bir ortamın yaratılamamış olması, özellikle savunma hakkının kullanımının güçleştirilmiş veya önemli ölçüde sınırlandırılmış bulunması, yani hakkaniyete uygun yargılama unsurunun çiğnenmesi, kamu düzenine aykırılık sebebiyle hakem kararının iptalinin istenmesine olanak verir⁴⁷. Bu bağlamda yapmış olduğumuz tespiti, hakem kararları bakımından da daha dar bir ölçekte de olsa işlerlik kazanan, adil yargılanma hakkının tahkim yargılamasının icrası sırasında ihlâl edildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kesinleşmiş bir kararı ile sabit olmasını genel çerçevede yargılamanın iadesi sebebi olarak öngören Hukuk Muhakemeleri

⁴⁴Tenfiz bağlamında aynı yaklaşım için bkz.: Nomer, Milletlerarası Usul (n 29) 259. Aynı yönde bkz.; “*Gerekçeli kararın hüküm fıkrasına uygun yazılması ve gerekçe taşıması kamu düzeni ile doğrudan ilgili temel kurallardan olup bu kurala kanun koyucu 6100 sayılı Kanun'un 294 ve 298 inci maddeleriyle varlık kazandırmıştır. Gerçekten de anılan maddeler kamu düzeni amacıyla konulmuş, emredici hükümlerdir. ... Kararın hüküm fıkrası ile gerekçesi birbirine sıkı sıkıya bağlı olup aralarında çelişki bulunamaz. Karardaki bu çelişkinin bozma nedeni oluşturacağına ve bozmadan sonra İtiraz Hakem Heyetinin önceki kısa kararla bağlı olmaksızın çelişkiyi gidermek koşuluyla vicdani kanaatine göre karar verebileceğine, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunca 10.04.1992 tarihli ve 7/4 sayılı kararıyla karar verilmiştir. Açıklanan nedenle, hüküm ile gerekçe arasındaki çelişkinin giderilmesi için de İtiraz Hakem Heyeti kararının bozulması gerekmiştir.*” (Yargıtay 4 HD, 2024-10023/2025-352, 09.01.2025 (UYAP)); “6100 sayılı HMK'nın 297/1-2 nci maddeleri uyarınca, mahkeme kararında; hüküm sonucunun, taraflara yükletilen hak ve sorumlulukların şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde ayrı ayrı ve açıkça gösterilmesi gerekir. Bu hükümler yargıda açıklık ve netlik prensibinin gereği ve kamu düzeni ile ilgili olup, yasanın aradığı anlamda oluşturulacak kısa ve gerekçeli kararların hüküm fıkralarının açık, anlaşılır, çelişkisiz, uygulanabilir olmasının gerekliliği kadar, kararın gerekçesinin de sonucu ile tam bir uyum içinde ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuya yer vermeyecek açıklıkta olması zorunludur. Yargıtay'ın hukuka uygunluk denetimi yapabilmesi için de ortada usulüne uygun şekilde oluşturulmuş bir hüküm bulunması gerektiği açıktır. İtiraz Hakem Heyeti kararının sonuç kısmında hem davalı vekilinin ileri sürdüğü itirazların reddine, hem de davalı vekilinin vekalet ücretine ilişkin yapmış olduğu itirazın kabulüne, sair itirazların reddine, vekalet ücreti yönünden hakem kararının değiştirilmesine, sair yönlerden kararın aynen icrasına kararılması nedeniyle hüküm fıkrası kendi içerisinde çelişkili olup taraflar yönünden şüphe ve tereddüt uyandıracak nitelikte olduğundan, bu yön yukarıda açıklanan yasa maddelerine açık bir aykırılık oluşturduğundan ... hükmün bu nedenle bozulması gerekmiştir.” (Yargıtay 4 HD, 3992/11861, 28.11.2024 (UYAP)).

⁴⁵Selçuk (n 15) 263; Özbek (n 2) 2027; Akıncı (n 7) 524.

⁴⁶Pekcanıtez (n 5) 873; Selçuk (n 15) 212-214; Aktepe Artık (n 29) 351; Bilgehan Yeşilova, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihaî Karardan Önce Mahkemelerin Yardım ve Denetimi* (Güncel 2008) 153; Tanrıver, *Usul II* (n 27) 451; Kayalı (n 22) 597-598, 602. Adil yargılanma hakkı ve bu hakkın kapsamındaki ilkelerin usulî milletlerarası kamu düzenine dahil olmaları hasebiyle Türk milletlerarası usul hukukunda da doğrudan uygulama alanı bulacağı hususunda bkz.: Sarıöz Büyükalp (n 18) 80-81.

⁴⁷“Hakem heyetince, büyük ölçüde hükme esas alınan ... tarihli raporun incelenmesi konusunda, taraflarca üzerinde anlaşılan yargılama usul kurallarına da aykırı olacak şekilde, inceleme raporunu hazırlayan kişilerin isimleri, liman değerinin hesaplanmasında esas alınan finansal model ve metotla ilgili kısmı ile bu raporun alınma amacının olduğu bölümün gizlenmesi suretiyle eksik şekilde dosyaya sunulmasına izin verilmesi, böyle bir raporun mevcudiyetinden ve değiştirilmiş olabileceğinden kuşku duyan davalı taraftan raporun aslının ve kopyasının gizlenmesi, hatta hükme esas raporun görülen kısmı itibarıyla davalı tarafın değerlendirme uzmanınca hazırlanan taslak raporun dahi davalılarca görülmesine izin verilmemesi, bu raporları hazırlayan kişilerin davalılarca çapraz sorguya çekilmelerinin engellenmesi, tüm bu gizliliğin hiçbir makul ve hukuki temele dayalı olmaması hakem heyetinin tarafsızlığı konusunda kuşkuya düşürülmesinin, tahkim yargılaması sırasında davalı tarafın delillere erişimi ve kendilerini savunma haklarının ağır şekilde ihlal edildiği kanaatine varılmıştır. **Savunma hakkının kısıtlanması ve bu suretle adil yargılanma hakkının ihlali, ayrıca Türk kamu düzenine de açıkça aykırılık teşkil etmektedir.**” (Yargıtay 11 HD, 2019-2417/2021-1051, 10.02.2021 (UYAP)).

Kanunu'nun 443. maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenlemenin varlığı ve yargılamanın iadesi sebeplerinin kamu düzeninden sayılması da teyit etmektedir.

- Öte yandan, hakem kararına konu teşkil eden hukukî uyuşmazlığın tahkime elverişli bir nitelik taşıması da, esasında kamu düzeni ile sıkı sıkıya ilişkili olmasına⁴⁸ rağmen, iptal davasına bakan mahkemece, başlı başına, re'sen gözetilmesi gereken bir iptal sebebi konumunda bulunduğu (HMK m.439, II/g), kamu düzeni bakımından, ayrıca bir irdelemeye tâbi tutulmaya ihtiyaç göstermez.
- Hak düşürücü süreye uyulmamış olması da, kamu düzenine aykırılık kapsamında değerlendirilmelidir. Nitekim, Yargıtay'ın da bu bağlamda kararları mevcuttur⁴⁹. Hak düşürücü süreler, dava ve takip hakkını değil; bizatihi, bunların kendisinden kaynaklandığı hakkı ortadan kaldıran sürelerdir⁵⁰. O nedenle, usûle değil esasa ilişkin bir nitelik taşırlar ve dolayısıyla tarafça ileri sürülmemiş olsa bile, mahkemeler tarafından re'sen gözetilmek zorundadırlar; hak düşürücü sürenin dolmuş bulunması sebebiyle davanın reddi, bizatihi hakkın kendisi ortadan kalktığı için usûlden ret değil; esastan ret anlamına gelir. Öte yandan, hak düşürücü süre, bizatihi hakkı ortadan kaldırdığından, bu süre bir kez işlemeye başladığında, bu sürenin durması ya da kesilmesi söz konusu olmaz⁵¹. Yine, hak düşürücü süreler, tarafların anlaşması suretiyle uzatılıp kısaltılamazlar⁵². Kendisine işaret edilmiş olan tüm bu hususlar gözetildiğinde, hak düşürücü süreler aykırılıkların da, kamu düzenine aykırılık bütünü içinde değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılması daha doğru ve daha tutarlı bir yaklaşım biçimi teşkil eder.

II. Kamu Düzenine Aykırılıkla İlişkilendirilmeye Çalışılan Bazı Özel Durumların İrdelenmesi

- İlk olarak, tarafların, tahkim sözleşmesinde uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuku belirlemiş olmalarına (yani açıkça yetkilendirmiş bulunmamalarına) rağmen, hakem veya hakem kurulunun, hükmünü hakkaniyet ve nasafete dayanarak vermiş olmaları (HMK m.433, III), kamu düzenine aykırılık

⁴⁸Aynı yönde bkz.: Özbek (n 2) 2033. Esasında, hakem kararına konu teşkil eden uyuşmazlığın tahkime elverişli olmaması, kamu düzeniyle ilişkilidir. Ancak, bu bağlamda, tek neden, kamu düzeninin kendisi de değildir; başka etkenler de gözetilir. Öte yandan, hakem kararına konu teşkil eden uyuşmazlığın tahkime elverişli olup olmadığının tayininde, tahkim yargılaması ve onun ürünü olan karara yönelik herhangi bir irdeleme ve değerlendirme faaliyetinde bulunulmaz; yalnızca uyuşmazlık konusunun kendisi gözetilir; bir irdelemeye tabi tutulur. Halbuki, kamu düzenine aykırılık sebebiyle iptal davası açılması halinde, mahkemece inceleme gerçekleştirilirken, bizatihi tahkim yoluyla çözümü kararlaştırılan uyuşmazlığın konusu değil; tahkim yargılaması ile onun ürünü olan hakem kararı ve bu kararın icrası halinde ortaya çıkacak olan sonuçlar baz alınmak suretiyle bir değerlendirmede bulunulur. Aynı yönde bir Yargıtay kararı için bkz.: *"Tahkime elverişlilik, kamu düzenini ilgilendiren bir kavramdır. Uyuşmazlığın tahkime elverişli olup olmadığının kendiliğinden dikkate alınması gerektiği gibi HMK'nun m.439/2-g uyarınca iptal sebebi olarak kabul edilmiştir. Kira sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların tahkime elverişliliğini açıkça engelleyen kanuni bir düzenleme yoktur. Bu türden uyuşmazlıkların tahkime elverişli olup olmadığının tayininde, uyuşmazlık konusu olan işin taraf iradelerine tabi olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir. Kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda kiraya veren ve kiracı iradelerine tabi olmayan kamu düzenine ilişkin olan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli olarak kabul edilmez."* (Yargıtay 3 HD, 2023-4108/2024-2037, 26.06.2024 (UYAP)).

⁴⁹"...hak düşürücü sürenin hukukumuzda kamu düzenine ilişkin kabul edildiği, bu nedenle hak düşürücü sürenin hakim tarafından taraflar ileri sürmesi de re'sen nazara alınması gerektiği, mahkemelerce re'sen incelenmekte olan hak düşürücü süreye ilişkin itirazın TBK'nın 158. maddesi gereğince 60 günlük ek sürenin Yargıtay onama ilamının davacıya tebliğ edildiği tarihten itibaren hesaplanması gerektiği halde, hakem heyeti karar düzeltmeye ilişkin ilamın davacıya tebliğ tarihi olan 09.02.2016 tarihinden itibaren hesaplanması gerektiği ve 60 günlük ek süre uygulanmak suretiyle hak düşürücü süre geçtiği halde, hak düşürücü süreye ilişkin itirazın reddine ve esasa ilişkin karar verilmesinin kamu düzenine aykırılık teşkil ettiğinden birleşen dosyada davacı vekilinin iptal davasının kabulüne, asıl davada davacı vekilinin iptal sebepleri hükmün esasına, Yargıtay ilamlarına aykırı karar verildiğine yönelik bulunduğu, iptal davasında kanunun yanlış uygulandığına yönelik inceleme yapılamayacağı, HMK'nın 439. maddesi kapsamında incelenilecek iptal sebeplerinden olmadığı gerekçesiyle asıl davada davacı vekilinin hakem kararının iptali isteminin reddine, birleşen davanın kabulü ile hakem heyetinin 10.05.2019 tarihli hakem kararının iptaline karar verilmiştir. Kararı, asıl davada davacı-birleşen davada davalı vekili temyiz etmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, asıl davada davacı-birleşen davada davalı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir. SONUÇ: Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı, asıl davada davacı-birleşen davada davalı vekilinin bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA..." (Yargıtay 11 HD, 231/3734, 01.10.2020 (karararama.yargitay.gov.tr)).

⁵⁰Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (27. Bası, Yetkin 2022) 1453; Ahmet Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (28. Bası, Turhan 2024) 1119.

⁵¹Eren (n 50) 1453; Kılıçoğlu (n 50) 1120.

⁵²Bu durumun kamu düzeni ile ilişkili olduğu hususunda bkz.: Fikret Eren ve Ünsal Dönmez, *Eren Borçlar Hukuku Şerhi*, Cilt III m. 83-206 (Yetkin 2022) 2647.

kapsamında değerlendirilemez⁵³; yetki aşımı olarak nitelendirilmek gerekir ve bu sebeple hakem kararının iptalinin istenmesine olanak verir (HMK m.439, II/d).

- Yine, doktrinde, hakemlerin karar verirken, keyfi davranmış olmalarının da, kamu düzenine aykırılık bütünü içinde değerlendirilmesi gerektiği hususu dillendirilmiştir⁵⁴. Keyfilik, kamu düzenine aykırılığa nazaran daha geniş bir içeriğe sahiptir; her kamu düzenine aykırılık, keyfilik sonucunu doğururken, her keyfilik, kamu düzenine aykırılık sonucunu doğurmaz⁵⁵. Öte yandan, keyfilik, kamu düzenine aykırılık ile karşılaştırıldığında, daha geniş bir içeriğe sahip bulunduğu için, hakem kararının daha geniş bir ölçekte esas yönünden denetlenmesiyle de ilişkilidir. Buna karşılık, kamu düzenine aykırılık ise, daha ziyade, hakem kararının sonuçları itibarıyla denetlenmesini esas alır⁵⁶. Yapılan bu tespitler çerçevesinde, hakemlerin keyfi karar vermiş olmalarını, kamu düzeni bütünü içinde mütâlaa etmek sağlıklı ve doğru bir yaklaşım biçimi oluşturmaz.
- Hakem veya hakem kurulunun, tahkim süresine uymadan karar vermiş bulunması da, Yargıtay'ın bazı kararlarında, kamu düzenine aykırılık olarak değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda verilmiş olan bir Yargıtay kararı şu şekildedir⁵⁷:

“...hakemlerin kararını tahkim süresi içinde vermeleri gerektiği, bu hususun kamu düzenine ilişkin olup mahkeme tarafından da resen dikkate alınacağı, somut olayda, hakem heyetince 30 günlük tahkim süresi içerisinde karar verilmediği gibi, tahkim süresinin HMK'nın 427. maddesinde belirtilen 1 yıllık süre olduğu kabul edilse bile bu süre içerisinde dahi karar verilmediği, tarafların sürenin uzatılmasına dair dilekçelerinde sürenin ne kadar uzatıldığını bildirmemeleri karşısında da usulüne uygun bir süre uzatım anlaşmasından bahsedilemeyeceği gerekçesiyle, davanın kabulüne, davaya konu hakem heyeti kararının iptaline karar verilmiştir. Kararı davalı vekili temyiz etmiştir. Bölge Adliye Mahkemesince ilk derece mahkemesi sıfatıyla yapılan yargılama ve HMK'nın hakem kararlarının iptaline ilişkin 439. maddesi hükmü gözetildiğinde, verilen kararda bir isabetsizlik olmadığına anlaşılmaya göre usul ve yasaya uygun Bölge Adliye Mahkemesi kararının onanmasına karar vermek gerekmiştir.”

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 439. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde, hakem veya hakem kurulunun tahkim süresinin dolmasından sonra karar vermiş bulunması, özel bir iptal sebebi olarak açıkça öngörülmüştür. Taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa, hakem ya da hakem kurulunun, bir yıl içerisinde, esas hakkındaki kararını vermesi zorunludur (HMK m.427, I). Taraflar, tahkim sözleşmesinde, tahkim süresinin, bir yıldan daha kısa ya da uzun olmasını kararlaştırabilirler. Tahkim sözleşmesinde, taraflarca, süreye ilişkin herhangi bir belirlemede bulunulmamış olması halinde, tahkim süresi, bir yıldır. Taraflar, anlaşmak suretiyle tahkim süresinin uzatılmasını sağlayabilirler. Ancak, her hâlükârda, tahkim süresi gibi uzatma süresinin de belirli olması gerekir. Belli bir tarih söz konusu olmaksızın sürenin uzatılması, tahkim süresinin belirli olmasını emreden ve bu boyutu itibarıyla emredici bir nitelik taşıyan hukukî düzenlemeye aykırıdır⁵⁸. Yani,

⁵³Selçuk (n 15) 262-263, dn.800; Aksi görüş için bkz.: Pekcanitez ve Yeşilirmak (n 11) 2777.

⁵⁴Nomer, Milletlerarası Usul (n 29) s.259.

⁵⁵Selçuk (n 15) 258, dn.773.

⁵⁶Selçuk (n 15) 258, dn.772.

⁵⁷Yargıtay 11 HD, 1735/3874, 20.05.2019 (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)

⁵⁸Kalpsüz (n 12) 66. Bu yönde bir Yargıtay kararı için bkz.: “...hakem heyetince, tahkim süresinin 1 yıl olarak kabul edilerek, 24.03.2017 tarihinde yapılan toplantıda bu süre içerisinde yargılamanın tamamlanamayacağı, sürenin uzatılması konusunda anlaşabileceklerinin taraflara hatırlanmasına karar verildiği, bunun üzerine davalı vekilinin 11.04.2017 tarihli e-posta ile gönderdiği dilekçesinde tahkim süresinin makul bir süre uzatılmasına muvafakat ettiğini bildirdiği, aynı şekilde davacı şirketçe de bu hususta muvafakat verildiği, her iki taraf vekillerinin de tahkim süresinin uzatılmasına ilişkin dilekçe verdikleri, ancak uzatma süresini göstermedikleri, sürenin belli bir tarihe kadar uzatılmasına dair birlikte imzalandıkları bir belge bulunmadığı, akabinde yargılamaya devam olunduğu ve nihai kararın 06.07.2018 tarihinde verildiği, **tahkim süresi**

taraf, anlaşmak suretiyle, tahkim süresinin, belirli olmayan bir süre için uzatılmasını kararlaştıramazlar; aksi takdirde, yapılmış olan uzatma anlaşması geçersizdir⁵⁹. Tarafların, anlaşmak suretiyle tahkim süresinin uzatılmasını sağlamaları, ancak tahkim süresinin dolmasından önceki evrede mümkündür. Tahkim süresinin dolmasından sonra, taraflar, anlaşmak suretiyle tahkim süresinin uzatılmasını sağlayamazlar; bu bağlamda herhangi bir tasarrufta bulunamazlar⁶⁰. Tarafların, tahkim süresinin dolmasından önce süre uzatımı için harekete geçmemiş bulunmaları, onların, dolmuş olan tahkim süresini zımnen uzatmış oldukları anlamına asla gelmez⁶¹. Öte yandan, bir sürenin uzatılabilmesi için, işin niteliği gereği, öncelikle, o sürenin sona ermemiş olması gerekir; varlığı son bulmuş olan bir sürenin, uzatılmasından zaten söz edilemez. Ayrıca, tahkim süresi gibi, uzatılan sürenin de, belirli olması gerekir. Kendisine işaret edilen bu durum da, tahkim süresinin, zımnen uzatılmasının hukuken caiz olmadığına başka bir delilini teşkil eder. Zira, belirli olmayan bir süreyi kapsar şekilde, tahkim süresinin uzatılmasından söz edilemez.

Öte yandan, hakemlerin, tahkim süresini, bizzat uzatmaları da mümkün değildir; anılan süreyi, mutabakata varmak suretiyle uzatma yetkisi, münhasıran uyuşmazlığın taraflarına tanınmıştır. Tahkim süresinin uzatılması hususunda bir mutabakat sağlanamazsa, taraflardan birisinin, tahkim süresinin dolmasından önce, süre uzatımı talebinde bulunması üzerine, mahkemece, bu sürenin uzatılmasına karar verilmesi de mümkündür. Tahkim süresinin dolması, uzatma için talepte bulunulmaması yahut uzatma talebinin mahkemece reddedilmesiyle birlikte, tahkim sözleşmesi ve dolayısıyla hakemlerin yargılama yapma ve hüküm verme yetkileri ortadan kalkar; yani, tahkim yargılaması sona erer (HMK m.435, I/ç); artık, bundan sonra, davaya hakemlerce devam edilemez; uyuşmazlığın görevli ve yetkili Devlet mahkemesinin önüne götürülmesi gerekir. Her ne kadar, kanunda tahkim süresinin dolmasından sonra verilmiş olan hükmün iptale tâbi olduğu belirtilmiş ise de, taraflar anlaşmak suretiyle sürenin bitiminden önce, tahkim süresinin uzatımını sağlamamışlar yahut süre uzatımına ilişkin taraflardan birisinin talebi mahkemece reddedilmiş ise, tahkim süresinin dolmasıyla birlikte tahkim yargılamasının ve dolayısıyla hakem veya hakem kurulunun yargılama yapıp hüküm verme yetkisinin sona ermesi sebebiyle (HMK m.435, I/ç), sürenin dolmasından sonra, hakem veya hakem kurulunca verilmiş olan karar, artık, yargı yetkisinin kullanılması suretiyle verilmiş olan bir karar niteliğini taşımayacağı için, hukuken yok hükmündedir⁶² ve sözü edilen hakem kararının, cebrî icraya dayanak teşkil etmesi de artık mümkün olmaz. Çünkü, yok hükümler, hukuken varlık kazanamadıkları için, hiçbir şekilde, hukukî sonuç doğurmazlar ve cebrî icra yoluyla yerine getirilmeleri de istenemez⁶³.

- Tahkim yargılamasında, kamu düzenine aykırılık ile ilişkilendirilmeye çalışılan diğer bir durumu da, hakem ya da hakem kurulunca, karar verilirken, taleple bağlılık kuralına uyulmamış olması teşkil etmektedir.

Nitekim, Yargıtay bir kararında, bu ilişkilendirmeyi şu şekilde yapmıştır⁶⁴:

“tarafların anlaşmasıyla uzatılabilir ise de, bu uzatmanın belirli bir süreye bağlanmış olması gerektiği, aksi takdirde uzatma anlaşmasının geçersiz olacağı...” (Yargıtay 11 HD, 1735/3874, 20.05.2019 (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)).

⁵⁹Kalpsüz (n 12) 134; Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (2. Bası, Yetkin 2014) 1222; İzzet Karadağ, 6100 sayılı *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Düzenlenen Ulusal (İç) Tahkim* (Adalet 2013) 188-189; Serpil Işık, *MTK ve HMK Kapsamında Hakem Kararlarına Karşı İptal Davası* (Onikilevha 2022) 239. Aksi görüş için, bkz.: Pekcanitez ve Yeşilirmak (n 11) 2709, 2753; Özbek (n 2) 1254; Cengiz Serhat Konuralp, *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim* (Yayımlanmamış Doktora Tezi 2011) 205.

⁶⁰Umar (n 59) 1222. Aksi görüş için, bkz.: Özbay ve Korucu (n 31) 162; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, Cilt IV* (5. Bası, Demir Demir 1991) 6061; Yeşilova (n 46) 384; Selçuk (n 15) 159-160; Işık (n 59) 241; Özbek (n 2) 1252; Konuralp (n 59) 205.

⁶¹Aksi görüş için bkz.: Işık (n 59) 241; Selçuk (n 15) 153.

⁶²Yok hüküm hakkında genel bilgi için bkz.: Tanrıver, *Usûl I* (n 39) 1162-1163.

⁶³Tanrıver, *Usûl I* (n 39) 1164.

⁶⁴Yargıtay 15 HD, 1234/3335, 11.07.2019 (LegalBank). Aynı yönde başka bir Yargıtay kararı için bkz.: “Nitekim davalı taraf verdiği cevap dilekçesinde kendi alacakları ile ilgili olarak alacak davası açtıklarını beyan etmiştir. Açılan bir karşı dava ve mahsup talebi olmadığı halde Hakem heyetince talep dışına çıkılarak karar verilmesi 6100 sayılı Kanunun 439. maddesinin “d” bendinde düzenlenen “hakem veya hakem kurulunun, tahkim

“...hakem yargılamasında davacı (iptâl davasında davalı) yüklenici şirket vekili 24.10.2014 tarihli dava dilekçesinde ilk 18 hakedişten eksik ödenen hakedişler ile feri taleplerde bulunmuş ve hakem yargılaması devam ederken 11.02.2015 tarihli dilekçesinde dava tarihinde muaccel olmayan alacaklarını da talep etmiş ve ... muaccel olmayan bir alacağının da tahsilini istemiştir.

Yargılama yapan hakem heyetince ... dava ve karşı dava tarihinde muaccel olmayan bir alacak için tahsil hükmü kurulmuştur. Talep olmayan bir konuda karar verilmesi Dairemizin yerleşmiş içtihatlarında ve Hukuk Genel Kurulu içtihatlarında sürekli vurgulanan ve vazgeçilmez ilke olarak belirlenen durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Örnek; Dairemizin 09.01.2019 tarih,2018/1701 Esas,2019/78 karar sayılı kararı, Hukuk Genel Kurulu'nun 22.11.2017 tarih, 2015/9-3383 Esas, 2017/1436 karar ve 25.09.2018 tarih, 2017/3112 Esas, 2018/1343 Karar sayılı kararları).

...hakem kararı HMK 439. maddede sayılan 9 bentteki tahdidi sebepler açısından incelemeye tabi tutulmalıdır. 9 bendin sonuncusu olan “...ğ) Kararın kamu düzenine aykırı olduğu tespit edilirse, hakem kararları iptâl edilebilir.” hükmüne göre bu hususun kamu düzenine girip girmeyeceği tartışılmalıdır.

Bu aşamada kamu düzeni kavramı üzerinde durmakta fayda bulunmaktadır. Toplumun çıkarlarını koruyan hükümlerle ortaya çıkan hukuk düzeninin bütünü kamu düzeni olarak ifade edilebilir. Kamu düzeni, bilimsel içtihatlarda genel olarak "Bir toplumun, belirli bir zaman dilimi içerisinde, siyasi, sosyal, ekonomik, ahlaki ve hukuki açılardan temel yapısını belirleyen ve temel çıkarlarını koruyan kurum ve kurallar bütünüdür." şeklinde tanımlanmaktadır...

... Bir kuralın kamu düzeni ile ilgisi, ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel ve tarihsel gerçeklerine göre belirlenmelidir. Diğer bir deyimle, sözü edilen gerçekler kuralın vazgeçilmezliğini; toplumsal yararını ve hukuk düzeninin korunmasına yönelik amacını ortaya koyuyorsa, kuralın kamu düzeni ile ilgisi kabul edilmelidir. Bilimsel içtihatlarda kamu düzeninin zamana ve mekana göre değişiklik gösterdiği kabul edilmekte devletlerin vazgeçemeyeceği temel ilkelere kamu düzenine ilişkin olarak değerlendirme yapıldığı anlaşılmaktadır. Özel hukukta kamu nitelikli kurallar genellikle aile, miras ve eşya hukukunda yer almakta ayrıca, Gümrük Kanunları, Vergiye İlişkin Mevzuat, Nesebe İlişkin Mevzuat vb. Türk Hukuku açısından kamu düzeninden sayıldığından devletin müdahalesine açık olarak değerlendirilmektedir.

Bu açıklamalar açısından taleple bağıllık ilkesinin kamu düzenine aykırılık oluşturacağı sonucu çıkarılmalıdır. Dairemizin yerleşik içtihatlarında da taleple bağıllık ilkesi kamu düzeninden sayılmakta ve bu konuda temyiz talebi olmasa dahi bozma nedeni olarak görülmektedir (Örnek: Dairemizin 22.05.2019 tarih, 2019/1479 Esas, 2019/2442 karar sayılı ilamı).

Gerçekten de taleple bağıllık ilkesinin kamu düzeninden sayılmaması halinde hiç talep konusu edilmeyen bir konuda hakemlere karar verme hak ve yetkisi bahşedilmiş olur ki bu yorum hukuk devleti ilkesi açısından da kabul edilemez.

... hakem heyetince dava ve karşı dava tarihlerinde muaccel olmayan hakediş ve alacaklarla ilgili verilen karar HMK 439/ğ bendinde düzenlenen ilkeye aykırı olup hakem kararının iptâli gerektiği halde yanlış değerlendirme ile davanın reddine karar verilmesi doğru olmamış, bozulması uygun görülmüştür.”

Taleple bağıllık ilkesi, tahkim yargılaması bağlamında da geçerlilik taşıyan yargılama ilkelerinden birisidir; kamu düzeniyle herhangi bir ilişkisi yoktur. Hakem ya da hakem kurulunun talep edilenden fazlasına ve başka bir şeye hükmetmiş bulunması, yetkinin aşılması suretiyle karar verilmiş olmasına

sözleşmesi dışında kalan bir konuda karar verdiği veya talebin tamamı hakkında karar vermediği ya da yetkisini aştığı” şeklinde düzenlemeye aykırı olduğu gibi aynı zamanda kanunun “ğ” bendinde düzenlenen “kararın kamu düzenine aykırı olması” şeklindeki düzenlemeye de aykırılık teşkil etmektedir. Bu durumda talep olmadan ve dava konusu dışında karar verilmesi kamu düzenine de ilişkin olup, mahkemelerde resen dikkate alınması gerekir.” (Yargıtay 3 HD, 4469/9039, 29.11.2022 (LegalBank)).

sebebiyet verir ve ancak anılan sebeple kararın iptali istenebilir (HMK m.439, II/a)⁶⁵.

III. Hakem Kararının İptali Sebebi Olarak Kamu Düzenine Aykırılığın Dillendirilmesi ve Mahkemece İncelenip Karara Bağlanması

Taraflar, hakem kararının verilmesinden sonraki evrede, tek taraflı olarak veya mutabakata varmak suretiyle iptal davası açma hakkından feragat edebilirler. Ancak, bu tür bir feragat, kamu düzenine aykırılık sebebine dayanılmak suretiyle hakem kararının iptalini isteme olanağını ortadan kaldırmaz. Yani, tarafların, iptal davası açma hakkından feragat etmiş olsalar bile, kamu düzenine aykırılık sebebiyle hakem kararının iptalini talep edebilmeleri mümkündür⁶⁶. Bu durum, kamu düzenine aykırılığın, tahkim yargılamasını ve onun ürünü olan hakem kararını, temelinden sakatlayan ve mahkemece re'sen gözetilmesi gereken bir iptal sebebi niteliği taşımasından kaynaklanmaktadır.

Davacı, iptal davasına ilişkin dava dilekçesinde, kural olarak, dayanmış olduğu iptal sebebinin ve bunun dayanağını oluşturan maddî vakıalarla delillerini bildirmek ve dayandığı iptal sebebinin ispat etmek zorundadır. Bölge adliye mahkemesi de, kural olarak, hakem kararının iptali istemini, dava dilekçesinde belirtilmiş olan iptal sebebine hasren inceleyip; karara bağlar⁶⁷; ancak, hakem kararının kamu düzenine aykırılık arz edip etmediği hususu, iptal davasını açan tarafça, dava dilekçesinde açıkça belirtilmemiş olsa bile, anılan mahkemece, re'sen dikkate alınmalı ve bir değerlendirmeye tâbi tutulmalıdır⁶⁸. Zira, anılan iptal sebebinin korumayı hedeflediği menfaat, bireysellikten uzak, kamusal bir nitelik ve kimlik taşımaktadır. Öte yandan, kamu düzeni bütünü içinde yer alan hususlar, tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilecekleri alanlar arasında yer almazlar ve doğası gereği, bu bağlamda vâki olan aykırılıkların da, taraflarca ileri sürülmesi bile, yargı yerince re'sen gözetilmeleri gerekir. Ayrıca, her ne kadar, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda olduğu gibi (MTK m.15, A, II, 2/b) kendisine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda açıkça vurgu yapılmamış olsa bile, kamu düzeni müdahalesinin çok daha sınırlı bir ölçekte ve istisnâ olarak gerçekleştiği, milletlerarası tahkimde bile re'sen gözetilecek olan bu müdahalenin, millî tahkim bağlamında da, evleviyetle, mahkemece re'sen dikkate alınması gerekir. Öte yandan, kamu düzenine aykırılık bağlamında korumayı hedefledikleri menfaatlerin niteliği gözetildiğinde, millî tahkim ile milletlerarası tahkim arasında, mahkemece dikkate alınmaları hususunda, bir ayrılaşmaya gidilmesini haklı kılacak rasyonel herhangi bir gerekçe bulmak da mümkün değildir.

Yine, tahkim yargılaması sırasında tarafların eşitliği temeline dayalı olarak hukukî dinlenilme hakkının kullandırılmaması, özellikle savunma hakkının kullanımının önemli ölçüde sınırlandırılması yahut kullanımının güçleştirilmesi, yani tahkim yargılaması bakımından da geçerlilik taşıyan adil yargılanma hakkının hakkaniyete uygun yargılanma unsurunun ayrılmaz bir parçasını teşkil eden silâhların eşitliği ilkesinin ihlâli söz konusu ise, iptal davasına bakan yargı yeri, taraf, dilekçesinde ileri sürmemiş olsa bile, bu hususu, kamu düzenine aykırılık bütünü içinde mütâlaa edip re'sen inceleyebilmelidir.

İptal sebebi olarak kamu düzenine aykırılığa dayanılması halinde, iptal davasına bakan mahkeme, sözü edilen aykırılığın var olup olmadığını tâyin için, hakem veya hakem kurulunun, somut hukukî uyumsuzluk bağlamında işlerlik kazanacak olan maddî hukuk normlarını doğru bir biçimde saptayıp saptamadığını;

⁶⁵Tanrıver, Usûl II (n 27) 502; Selçuk (n 15) 198.

⁶⁶Pekcanitez (n 5) 872

⁶⁷Pekcanitez ve Yeşilirmak (n 11) 2779-2780; Selçuk (n 15) 324; Özbek (n 2) 2088.

⁶⁸Pekcanitez ve Yeşilirmak (n 11) 2774; Selçuk (n 15) 326-327; Pekcanitez (n 5) 870; Okumuş (n 29) 208, 218; Özbek (n 2) 2086.

saptamışsa uygulanmasını doğru bir biçimde gerçekleştirip gerçekleştirmediğini denetleyemez⁶⁹; yani, davanın esasına uygulanacak olan hukukun yanlış tatbik edilmiş olması, kamu düzenine aykırılık kapsamında değerlendirilemez⁷⁰.

Burada yeri gelmişken, iptal davasına bakan yargı yerince, kamu düzenine aykırılık sebebine dayalı bir biçimde re'sen gerçekleştirilecek olan incelemenin, hakem kararının sınırlı ölçekte de olsa içerik itibarıyla denetlenebilmesi olanağının tanındığı istisnaî hallerden birisini oluşturduğuna işaret etmekte de yarar vardır. Ancak, sözü edilen içerik denetimi, mahkemece, abartılmamalı; Türk toplumunun temel yapısı ve çıkarlarını koruyan, kendisinden hiçbir surette vazgeçilmesi kâbil olmayan değerler, ilkeler, kurallar ve kurumlar ile sınırlı tutulmalıdır. Zira, aksine bir tutum takınılması, tahkim yargılamasının temel esprisi ve felsefesi ile de bağdaşmaz.

Hakem kararı, kamu düzenine aykırılık arz etmesi sebebine dayanılarak iptal edilmiş ve karar süresinde temyiz edilmemiş yahut süresinde temyiz edilip Yargıtay tarafından onanmış ise, yapılmış olan tahkim sözleşmesinin hukukî varlığı ortadan kalkar; artık uyuşmazlığın çözümünün Devlet mahkemelerine başvuru suretiyle gerçekleştirilmesi gerekir. Çünkü, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 439. maddesinin yedinci fıkrasında, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 15. maddesinin konuyla ilgili sekizinci fıkrasında yer alan düzenlemeden farklı olarak, bölge adliye mahkemesince iptal kararı verilmesi halinde, uyuşmazlığın taraflarının aksi kararlaştırılmamışsa, hakemleri ve tahkim süresini yeniden belirleyebilecekleri haller arasında, kararın, kamu düzenine aykırılık taşıması, açıkça sayılmamıştır.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Süha Tanriver (Prof. Dr.)
Author Details	¹ Çankaya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye
	 0000-0002-9729-6834 stanriver@cankaya.edu.tr

Bibliyografya | Bibliography

Akıncı Z, *Milletlerarası Tahkim* (7. Bası, Vedat 2025).

Aktepe Artık S, *Medeni Usûl Hukukunda Hakem Kararlarının İptali Sebepleri* (HMK m.439) (Onikilevha 2023).

Alangoya Y, *Medeni Usûl Hukukunda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi* (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 1973).

Arslan İ, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Milletlerarası Özel Hukuka Etkisi* (Adalet 2019).

⁶⁹Akıncı (n 7) 518-519; Özbay ve Korucu (n 31) 248; Selçuk (n 15) 262; Işık (n 59) 332. "... iptal davasında ise, hakem kararının tarafların ileri sürdüğü maddi vakıalara uygunluğu, hukukun doğru uygulanıp uygulanmadığına bakılamayacaktır. Sınırlı olarak belirlenen iptal nedenlerinin kararda bulunup bulunmadığına bakılacak, maddi hukukun uygulanmasına ilişkin olarak esas denetimi yapılmayacaktır. İptal davasında esas denetimi yapılamamasının doğal sonucu olarak da verilen kararın hukuka uygun olup olmadığı denetlenemeyecektir ... Artık bilirkişi raporu alınmaması, eksik inceleme yapılması, maddi hukukun yanlış uygulanması gibi sebepler iptal nedenleri arasında bulunmadığından dikkate alınmamakta, esas denetimi yapılmamaktadır." (Yargıtay HGK, 688/1348, 21.12.2023 (UYAP)).

⁷⁰Selçuk (n 15) 262-263 dn.800; Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Cilt IV (Yetkin 2021) 5500.

- Atalı M, Ermenek İ ve Erdoğan E, *Medenî Usûl Hukuku* (7. Bası, Yetkin 2024).
- Demir Gökyayla C, 'Yeni Yargıtay Kararları Işığında Gerekçesiz Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi' (2013) 9(105-106) BÜHFD, 7-42.
- Demir Gökyayla C, 'Yeniden Kamu Düzeni' iç Feriha Bilge Tanrıbilir ve Gülce Gümüşlü Tunçağıl (edr), *10. Yılında MÖHUK Sempozyumu*, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 7-8 Aralık 2017 (Adalet 2018), 84-98.
- Eren F, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (27. Bası, Yetkin 2022).
- Eren F ve Dönmez Ü, *Eren Borçlar Hukuku Şerhi, Cilt III m. 83-206* (Yetkin 2022).
- Ermenek İ, 'Tahkimde Hukuki Dinlenilme Hakkının Korunması' iç Metin Kıratlı, Ali Cem Budak vd. (Edr.) *Tahkimde Güncel Sorunlar (I-IV)* (Onikilevha 2022), 33-52.
- Ersen Perçin G, *Milletlerarası Usul Hukukunda Hukukî Dinlenilme Hakkı* (Onikilevha 2023).
- Hanağası E, *Medenî Yargılama Hukukunda Silâhların Eşitliği* (Yetkin 2016).
- Huysal B, 'Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Milletlerarası Özel Hukuk'a İlişkin Bazı Değerlendirmeler' iç Ayfer Uyanık Çavuşoğlu ve Zeynep Derya Tarman (edr), *Genç Milletlerarası Özel Hukukçular Konferansı* (On İki Levha 2014), 63-80.
- Işık S, *MTK ve HMK Kapsamında Hakem Kararlarına Karşı İptal Davası* (Onikilevha 2022).
- Kalpsüz T, *Türkiye'de Milletlerarası Tahkim* (2. Bası, Yetkin 2010).
- Karadaş İ, *6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Düzenlenen Ulusal (İç) Tahkim* (Adalet 2013), 188-189.
- Kayalı D, 'Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Bağlamında Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı Meselesi' iç Feriha Bilge Tanrıbilir ve Gülce Gümüşlü Tunçağıl (edr), *10. Yılında MÖHUK Sempozyumu*, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 7-8 Aralık 2017 (Adalet 2018), 592-609.
- Kılıçoğlu A, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (28. Bası, Turhan 2024).
- Konuralp CS, *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim* (Yayımlanmamış Doktora Tezi 2011).
- Kuru B, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, Cilt IV* (5. Bası, Demir Demir 1991).
- Nomer E, *Milletlerarası Usul Hukuku* (Beta 2018).
- Nomer E, 'Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Hakem Mahkemesinin Bağımsızlığı' 1989 4(1) MHB, 29-31.
- Okumuş N, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Hakem Kararlarının İptali* (Onikilevha 2021).
- Ökçün G, *Devletler Hususî Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni* (Sermaye Piyasası Kurulu 1967).
- Özbay İ ve Korucu Y, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim* (Adalet 2016).
- Özbek MS, *Tahkim Hukuku Cilt II* (Yetkin 2022).
- Özgenç Z, 'Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni ile Davanın Esasına Girme (Revision Au Fond) Yasağı Arasındaki İlişki' (2023) 29(2) MÜHFHAD, 1390-1416.
- Özkan I, 'Uluslararası Özel Hukukta Adil Yargılanma Hakkı' iç Feriha Bilge Tanrıbilir ve Gülce Gümüşlü Tunçağıl (edr), *10. Yılında MÖHUK Sempozyumu*, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 7-8 Aralık 2017 (Adalet 2018), 233-259.
- Pekcanitez H, 'Hakem Kararlarına Karşı İptal Sebeplerinden Kamu Düzenine Aykırılık' iç Hakan Pekcanitez, *Makaleler, Cilt III* (Onikilevha 2023), 867-885.
- Pekcanitez H ve Yeşilirmak A, *Pekcanitez Medenî Usûl Hukuku* (15. Bası, Onikilevha 2017).
- Sargın F, *Türk Milletlerarası Usûl Hukuku* (Yetkin 2024).
- Sarıöz Büyükalp Aİ, *AİHS ve AİHM Kararlarının da İncelenmesi Suretiyle Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri* (Onikilevha 2018).
- Selçuk S, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hakem Kararlarının İptali*, (Yetkin 2018).
- Süral C, 'Hakem Kararlarının İcrası ve İptal Davası' (2014) 16(Özel Sayı) DEÜHFD, 1377-1411.
- Şanlı C, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1986).
- Şanlı C, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları* (7. Bası, Beta 2019).
- Şanlı C, Esen E ve Ataman-Fıganmeşe İ, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (9. Bası, Beta 2020).
- Şit Köşgeroğlu B, 'Yargıtay Kararları Işığında Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi' iç Feriha Bilge Tanrıbilir ve Gülce Gümüşlü Tunçağıl (edr), *10. Yılında MÖHUK Sempozyumu*, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 7-8 Aralık 2017 (Adalet 2018), 338-363.
- Tanrıver S, *Medenî Usûl Hukuku, Cilt I* (6. Bası, Yetkin 2024).
- Tanrıver S, *Medenî Usûl Hukuku, Cilt II* (3. Bası, Filiz 2025).
- Tanrıver S, 'Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye'de Tenfizinde Kamu Düzeninin Rolü', iç Süha Tanrıver, *Makalelerim-I, 1985-2005* (Asil 2005), 149-163.

Umar B, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (2. Bası, Yetkin 2014).

Yeşilova B, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihâî Karardan Önce Mahkemelerin Yardım ve Denetimi* (Güncel 2008).

Yılmaz E, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Cilt IV* (Yetkin 2021).